

3.2024 PÄÄKIRJOITUS

Eläytymistä ammattikasvatuksen tutkimuskenttään

Anna Wallin

KT, tutkijatohtori
Tampereen yliopisto
anna.wallin@tuni.fi

Eija Lehtonen

Tampereen yliopisto
KM, tutkija
eija.lehtonen@tuni.fi

Petri Nokelainen

FT, professori
Tampereen yliopisto
petri.nokelainen@tuni.fi

Kuvittele, että olet tekemässä tieteellistä tutkimusta ammattikasvatuksen alalla. Eläydy tilanteeseen ja kerro, miten lähdet toteuttamaan tutkimusta: millaista aineistoa keräät?

Perustuen viimeisimpiin ammattikasvatuksen aikakauskirjassa julkaistuihin tiedeartikkeleihin, todennäköisin vastaus on, että lähdet toteuttamaan tutkimusta laadullisesti ja keräät aineiston haastatteluilla. Lehden julkaisuissa on vahva laadullinen painotus; viimeisen neljän vuoden (2020–2024) aikana lehdessä on julkaistu yhteensä 39 laadullista tiedeartikkelia, kun taas määrällisiä on julkaistu 12 kappaletta ja monimenetelmällisiä seitsemän. Selvästi yleisimpinä aineistonkeruumenetelminä erottuvat erilaiset haastattelut ja avoimet kyselyt. Tämä ei sinänsä ole yllättävää, tutkitaanhan ammattikasvatuksen kentällä ilmiöitä, joiden tarkasteluun laadullinen tutkimusote, ja erityisesti haastattelut, soveltuvat erinomaisesti. Haastatteluiden rinnalle löytyy kuitenkin

muitakin vaihtoehtoja. Tässä pääkirjoituksessa esittelemme eläytymismenetelmän, jota ammattikasvatuksen tutkimuksessa käytetään harvemmin, mutta jolla olisi kuitenkin paljon annettavaa alalle.

Mikä ihmeen eläytymismenetelmä?

Eläytymismenetelmä on aineistonkeruumenetelmä, jossa vastaajat kirjoittavat lyhyehköjä tarinoita tutkijan laatimien johdatusten, nk. kehyskertomusten, perusteella (esim. Eskola, 1997; Wallin ja muut, 2019). Esimerkki kehyskertomuksesta voisi olla tämän pääkirjoituksen alussa esitetty johdatteluteksti. Yksi kehyskertomus ei kuitenkaan riitä, vaan eläytymismenetelmässä tarvitaan aina vähintään kaksi kehyskertomusta, jotka poikkeavat yhden seikan suhteen. Alun kehyskertomusesimerkin rinnalle voisi siten luoda vaikkapa kehyskertomuksen, jossa ohjeistetaan eläytymään johonkin toiseen tieteenalaan. Näin luodaan vastaajien tuottamiin tarinoihin variaatiota, ja tutkijan tehtäväksi jää tarkastella sitä, miten tarinat muuttuvat, kun tätä yhtä tekijää kehyskertomuksessa varioidaan. Tyypillisesti kehyskertomuksissa johdatellaan vastaajaa eläytymään johonkin tiettyyn tilanteeseen ja jatkamaan tilannetta tai kertomaan, mitä ennen tilannetta on tapahtunut. Variaatioina on yleisimmin käytetty tilanteen onnistumista/epäonnistumista, mutta variaatio voi rakentua mistä tahansa kyseiselle tutkimukselle tarkoitukseenmukaisesta asiasta (Wallin ja muut, 2019).

Suomessa eläytymismenetelmää on käytetty eri tieteenaloilla jo 1980-luvulta lähtien, ja se on nykyisin vakiintunut laadullisen tutkimuksen menetelmä. Sitä sovelletaan laajasti erityisesti kasvatusta ja yhteiskuntatieteissä, mutta myös esimer-

kiksi liiketalouden ja hallinnon tutkimuksissa (Wallin ja muut, 2015). Viime vuosina menetelmän käyttö on lisääntynyt myös kansainvälisesti, ja se liittyy läheisesti nk. tarinantäydennysmenetelmiin (story-completion methods), joita on kehitetty viime vuosina kansainvälisesti (esim. Braun ja muut, 2019; Gravett, 2019).

Mitä annettavaa eläytymismenetelmällä on ammattikasvatuksen kentällä?

Kuten alussa mainitsimme, ammattikasvatuksen tutkimuksissa eläytymismenetelmää on käytetty harvemmin, mutta tutkimuksia kuitenkin löytyy. Viime vuosina eläytymismenetelmää on sovellettu esimerkiksi tutkittaessa opiskeluaikaisen työssäkäynnin merkitystä luokanopettajaopiskelijoille (Räihä & Mankki, 2022), sairaanhoitajaopiskelijoiden tyytyväisyyttä ja asennetta digitaaliseen oppimiseen (Haaranen ja muut, 2023), muodollisen rekrytointikoulutuksen ja sen puutteen merkitystä rekrytoijan ammattitaidolle (Klinge ja muut, 2022) ja digitalisaation merkitystä ammatilliselle kehitymiselle (Wallin ja muut, 2022).

Usein eläytymismenetelmän käyttöä puoltaa se, että aineisto on mahdollista kerätä erittäin nopeasti ja myös sähköisesti. Yhteen kehyskertomukseen riittää 15–20 tarinaa, ja kun vastausaikaa annetaan yleensä 15–30 minuuttia, koko aineiston kerääminen saattaa sopivassa tilaisuudessa onnistua jo puolessa tunnissa. Parhaassa tapauksessa aineisto on jo valmiiksi sähköisessä muodossa. On kuitenkin hyvä muistaa, että siinä missä aineiston voi saada nopeasti kerättyä, analyysivaihe vaatii tutkijalta enemmän. Eläytymismenetelmässä olennaista on tarinoiden variaatioiden tarkastelu, jolloin aineistoa on analysoitava ikään kuin kahteen kertaan – en-

sin tarkastellen sisältöä (esim. teemoittelulla) ja sen jälkeen vielä tarkastellen sitä, kuinka kehyskertomusten variointi näkyy vastaajien tarinoissa (ks. esim. Eskola ja muut, 2018; Eskola ja muut, 2017).

Eläytymismenetelmän keskeisimpänä vahvuutena mainitaan usein se, että se mahdollistaa kuvittelun, visioinnin ja eläytymisen tilanteisiin, joista vastaajilla ei tarvitse olla omakohtaista kokemusta. Tämän ansiosta voidaan saada esiin näkökulmia ja tietoa, jota ei välttämättä saataisi esille suoraan kysymällä tai muilla menetelmillä (esim. Wallin ja muut, 2015, 2019). Menetelmä mahdollistaa vastaajan hetkellisen irrottautumisen ”todellisuudesta”, eläytymisen kolmannessa persoonassa ja täydellisen anonymiteetin, jotka tekevät menetelmästä erinomaisen vaihtoehdon myös arkaluontoisten ilmiöiden tutkimisessa (Wallin ja muut, 2019).

Eläytymismenetelmällä tuotetun aineiston kuvitteellisuus asettaa kuitenkin myös rajoja menetelmän käytölle ja onkin tärkeää huomioida sen tuottaman tiedon luonne (Wallin, 2022). Toisin kuin monien muiden laadullisten aineistonkeruumenetelmien kohdalla, eläytymismenetelmällä ei pyritä tutkimaan suoraan ihmisten kokemuksia. Tuotetut tarinat eivät välttämättä kuvaa vastaajien henkilökohtaisia (elettyjä) kokemuksia, vaan ne havainnollistavat vastaajien eri tapoja merkityksellistää, ymmärtää tai käsitteellistää jotakin ilmiötä. Siten eläytymismenetelmää ei voida useinkaan käyttää samassa tarkoituksessa kuin esimerkiksi haastatteluja, mutta menetelmä on varteenotettava vaihtoehto tutkijalle, joka on kiinnostunut hyödyntämään mielikuvitusta ja tarinallisuutta ihmisten näkemysten ja ajattelun logiikan tutkimisessa.

Lopuksi on hyvä tuoda vielä esiin se, että vaikka eläytymismenetelmää on vuosien aikana sovellettu eniten tutkimuskäytössä, sitä voidaan myös hyödyntää käytännönläheisemmissä tarkoituksissa. Menetelmän käytön on havaittu olevan esimerkiksi opetuksessa toimiva keino kannustaa opiskelijoita keskustelemaan, stimuloimaan heitä ajattelemaan toisin ja rakentamaan yhteyttä oppilaiden elämämaailman ja opiskeltavien sisältöjen välille (Särkelä & Suoranta, 2020). Opetuskontekstin lisäksi menetelmää voisi soveltaa myös organisaatiokontekstissa, esimerkiksi strategiasuunnitteluprosessien tai organisaatiomuutosten aikana, etenkin kun otetaan huomioon se, kuinka tarinankerronnan voima on vakiinnuttanut jalansijaa organisaation tavoitteiden edistämisen keinona (esim. Tyler, 2007; Wallin, 2022). Ammattikasvatuksen alalla menetelmällä olisi siis hyvinkin paljon annettavaa, paitsi tieteellisissä tarkoituksissa, myös käytännön kehittämistyössä, jos kiinnostuksen kohteena on mielikuvituksen ja tarinallisuuden hyödyntäminen esimerkiksi näkemysten kartoittamisessa, tulevaisuuden visioiden hahmottamisessa tai näkökulmatietoisuuden tukemisessa.

Ajankohtaisnumeron artikkelit

Tässä vuoden 2024 kolmannessa Ammattikasvatuksen aikakauskirjan numerossa on neljä vertaisarvioitua artikkelia, yksi vertaisarvioimaton artikkeli sekä Lectio praecursoria. Artikkelit on järjestetty siten, että ne etenevät koulutusjärjestelmän ja johtamisen laajemmista näkökulmista kohti käytännönläheisempiä ja spesifimpiä teemoja opiskelijoiden tukemisessa ja oppimisympäristöissä.

Riia Palmqvist ja Kaisa Rätty (2024) keskittyvät artikkelissaan ammatillisten oppilaitosten, lukioiden ja opistojen johtajien ja suunnittelun vastuutehtävissä toimivien kokemuksiin tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUVA) suunnittelusta ja johtamisesta muutosprosessissa. Tutkimus perustuu 11 teemahaastatteluun, joissa johtajat ja suunnittelijat eri puolilta Suomea jakavat näkemyksiään siitä, miten he ovat pyrkineet luomaan yhteisen ymmärryksen ja tahtotilan koulutusmuutoksen onnistumiseksi. Tulokset korostavat muutosjohtajuuden merkitystä oppilaitosten kehittämisessä ja osoittavat, että onnistunut muutos edellyttää selkeää johtajuutta, joka tukee opettajien työskentelyä ja luo raamit yhteiselle toiminnalle.

Taina Civil ja Riikka Tuominen (2024) käsittelevät artikkelissaan kuinka korkeakoulujen tutorointia voidaan parantaa vastaamaan yhä monimuotoisemman opiskelijakunnan tarpeisiin. Tutkimuksen aineisto koostuu 14 tutorin ja 11 opinto-ohjaajan haastatteluista, joiden pohjalta tekijät ovat tunnistaneeet keskeisiä kehittämiskohteita. Näitä ovat muun muassa yhteistyön lisääminen tutoroinnin toimijoiden kesken, tutoroitavien opiskelijoiden tarpeiden huomioiminen. Tulokset tarjoavat konkreettisia ehdotuksia, joiden avulla korkeakoulut voivat parantaa tutoroinnin laatua ja vaikuttavuutta, mikä puolestaan edistää uusien opiskelijoiden sosiaalista integroitumista ja opintojen sujuvaa etenemistä.

Minna Seppälä, Elina Kuusisto ja Minna Mäkihonko (2024) tarkastelevat artikkelissaan, miten inklusio toteutuu ammatillisessa oppilaitoksessa opettajien näkökulmasta. Heidän tutkimuksensa hyödyntää Boothin ja Ainscow'n (2002) Index for Inclusion -mallia, ja siihen osallistui 15 ammatillisen koulutuksen opettajaa. Puolistruk-

turoitujen haastattelujen tulokset osoittavat, että inklusiivisen koulukulttuurin rakentuminen vaatii opettajien keskinäistä yhteistyötä, yhteistä arvokeskustelua sekä systemaattista suunnittelua. Erityisen huomionarvoista on se, että opettajat nostivat esille pedagogisen saavutettavuuden ja moninaisuuden tukemisen keskeisinä tekijöinä inklusion onnistumisessa. Tutkimus tuo esiin myös haasteita, kuten resurssipulan ja opettajien kokemien ristiriitojen vaikutukset inklusiotyöhön.

Terhi Maczulski, Henna Busk, Signe Jauhiainen ja Noona Kiuru (2024) tarkastelevat artikkelissaan ammatilliseen koulutukseen valmentavissa (VALMA) opinnoissa opiskelevien opiskelumotivaation, kouluhyvinvoinnin ja heidän saamansa sosiaalisen tuen yhteyttä toisen asteen koulutukseen hakeutumiseen. Määrälliseen tutkimukseen osallistui 112 henkilöä (kyselyaineisto), joista 74 henkilön vastaukset yhdistettiin Tilastokeskuksen rekisteritietoihin vuosi kyselyn jälkeen. Tulokset osoittivat mm., että suomenkielisillä opiskelijoilla oli heikompi opiskelumotivaatio vieraskielisiin opiskelijoihin verrattuna, ja että epäonnistumisen ennakointi ja tehtävien välttely ennusti NEET-ryhmään (Not in Education, Employment, or Training) kuulumista vuosi kyselyyn osallistumisen jälkeen erityisesti miehillä. Artikkelit tarjoaa näkökulmia siihen, miten ammatilliseen koulutukseen valmentavia opintoja ja opiskelijoiden tukitoimia voidaan kehittää, jotta siirtymävaihe toisen asteen koulutukseen sujuisi mahdollisimman hyvin.

Upolan, Langin ja Alhonkosken (2024) vertaisarvioimaton artikkeli perustuu AMK- ja ammatillisen koulutuksen tutkimuspäivillä marraskuussa 2023 käytyyn pyöreän pöydän keskusteluun, jossa kutsutut asiantuntijat pohtivat mm. sitä,

miten tutkimustoiminnan asema näytetään ammatillisessa koulutuksessa Suomessa. Numero päättyy Sanni Suomisen Lectioon, liittyen hänen 12.4.2024 pidettyyn väitöstilaisuuteensa. Väitöskirjan otsikkona on Development of a compulsory mathematics online course capable of accommodating the individual needs of students in Finnish vocational upper secondary education.

Lähteet

- Booth, T., & Ainscow, M. (2002). *Index for inclusion: Developing learning and participation in schools*. 2. painos. Centre for Studies on Inclusive Education u.a.
- Braun, V., Clarke, V., Hayfield, N., Frith, H., Malson, H., Moller, N., & Shah-Beckley, I. (2019). Qualitative story completion: Possibilities and potential pitfalls. *Qualitative Research in Psychology*, 16(1), 136–155. <https://doi.org/10.1080/14780887.2018.1536395>
- Civil, T., & Tuominen, R. (2024). “Tutorit on ihan valtava resurssi ja siitä pitäis saada se kaikki potentiaali irti” – Tutoritoiminnan kehittäminen korkeakoulussa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 26(3), 28–46.
- Eskola, J. (1997). *Eläytymismenetelmäopas*. Tampere: Taju
- Eskola, J., Mäenpää, T., & Wallin, A. (toim.) (2017). *Eläytymismenetelmä 2017: Perusteema ja 11 muunnelmaa*. Tampere University Press.
- Eskola, J., Virtanen, S., & Wallin, A. (2018). Tiedettä tarinoista: Eläytymismenetelmän käyttö ja soveltaminen. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (ss. 63–77). PS-kustannus.
- Gravett, K. (2019). Story completion: Storying as a method of meaning-making and discursive discovery. *International Journal of Qualitative Methods*, 18 (January), 1–8. <https://doi.org/10.1177/1609406919893155>
- Haaranen, A., Kantola, M., & Pajari, J. (2023). Eläytymismenetelmän käyttö aineistonkeruussa tutkittaessa sairaanhoitajaopiskelijoiden tyytyväisyyttä ja asennetta digitaaliseen oppimiseen. *Hoitotiede*, 35(2), 133–146.
- Klinge, B., Härkönen, S., Lähti, J., & Eskola, J. (2022). Rekrytoijien näkemyksiä osaamisesta, ammatitaidosta ja muodollisen rekrytointikoulutuksen tarpeellisuudesta. Teoksessa S. Härkönen, J. Lähti, A. Rytivaara & A. Wallin (toim.), *Kasvatuksen muuttuvat työ- ja toimintaympäristöt: 10 eläytymismenetelmätutkimusta* (ss. 285–310). Tampere University Press.
- Maczulski, T., Busk, H., Jauhiainen, S., & Kiuru, N. (2024). Opiskelumotivaatio ja VALMA-nuorten hakeutuminen jatkokoulutukseen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 26(3), 70–88.
- Palmqvist, R., & Rätty, K. (2024). “Uuden näkemistä ja kykyä ajatella uudella tavalla asioista” - Oppilaitoksen pedagoginen johtaminen muutoksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 26(3), 10–26.
- Räihä, P., & Mankki, V. (2022). Opettajaisajaisuudet ja koulutusalaan vastaamaton työ luokanopettajaopiskelijoiden silmin. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 24(3), 32–47. <https://doi.org/10.54329/akakk.123014>
- Seppälä, M., Kuusisto, E., & Mäkihönko, M. (2024). Ammatillisen koulutuksen opettajat ja inklusio. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 26(3), 48–69.
- Särkelä, E., & Suoranta, J. (2020). The method of empathy-based stories as a tool for research and teaching. *The Qualitative Report*, 25(2), 399–415. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2020.4124>
- Tyler, J. A. (2007). Incorporating storytelling into practice: How HRD practitioners foster strategic storytelling. *Human Resource Development Quarterly*, 18(4), 559–587. <https://doi.org/10.1002/hrdq.1219>
- Upola, S., Lang, T., & Alhkonoski, M. (2024). Asiantuntijoiden käsityksiä ammatillisen koulutuksen tutkimuksen nykytilasta Suomessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 26(3), 90–103.
- Wallin, A., Helenius, J., Saaranen-Kauppinen, A., & Eskola, J. (2015). Eläytymismenetelmän ensimmäiset kolme vuosikymmentä: Menetelmällisestä erikoisuudesta vakiintuneeksi tutkimusmenetelmäksi. *Kasvatus*, 3, 247–259.
- Wallin, A., Koro-Ljungberg, M., & Eskola, J. (2019). The method of empathy-based stories. *International Journal of Research and Method in Education*, 42(5), 525–535. <https://doi.org/10.1080/1743727X.2018.1533937>
- Wallin, A., Nokelainen, P., & Kira, M. (2022). From thriving developers to stagnant self-doubters: An identity-centered approach to exploring the relationship between digitalization and professional development. *Vocations and Learning*, 15, 285–316. <https://doi.org/10.1007/s12186-022-09288-6>
- Wallin, A. (2022). *Empathy-based stories of digitalization and professional development: An empirical illustration and methodological exploration of the method of empathy-based stories*. [Doctoral dissertation, Tampere University]. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2401-8>